

«A tudományos emberfő
mennyisége a nemzet igazi
hatalma.»

Széchenyi

A népművelés eszméjének megvalósíttatása céljából szükséges vizsgálunk annak feladatait, módjait s a rendelkezésre álló s felhasználható eszközöket. A népművelés két fő intézménye az iskola s a szabad-Oktatás.

Az iskola sok oknál fogva nem éri el kitűzött céljait, nem teljesítheti megjelölt feladatát s egyébként sem adhatna a nép számára teljesen befejezett, egy egész életre szóló műveltséget.

Ebből most már önként következik az, hogy azoknak a továbbképzéséről, állampolgári neveléséről, kik a tanköteles koron túl nem járnak tovább iskolába, (az ifjúság túlnyomó része ide tartozik), az állam és a társadalom közös jól felfogott érdekében, ép a népműveltség emelése céljából, gondoskodni kell. Ezt a célt szolgálja a népművelés második főintézménye: a szabad-
oktatás.

Az iskolai nevelés s tanítás fogyatékoságát is pótolni kell; mennyivel inkább szükséges és indokolt tehát azoknak nevelése és tanítása, akik – bárminő okból is – nem jártak iskolába. Ha az előbbieket oktatása érdeke az államnak és a társadalomnak, mennyivel inkább érdeke az, hogy azok, kik nem rendelkeznek az iskolában szereshető ismeretekkel, megtanulhassák s megtanulják mindazon ismereteket, melyre minden értelmes s hasznos állampolgárnak szüksége van.

Már pedig – jól tudjuk – napjainkban még igen jelentékeny számmal vannak s még a jövőben is sokan

lesznek olyanok, kik még a tanköteles kor ideje alatt sem jártak iskolába. Ezek műveléséről gondoskodni kell.

Az, hogy valaki ágról szakadt szegény ember gyermekének született s nem volt szüleinek módjukban taníttatni gyermeküket, (arról nem is beszélve, hogy esetleg iskola sem volt lakóhelyén,) avagy éretlen kora nem ismerte fel a tanulásban, illetve a tudásban rejlő hatalmas erőt, annak nagy jelentőségét, az nem lehet ok arra, hogy az illető ezért egész életén át örök tudatlanságban, korlátoltságban éljen.

Ezen a gondolatmeneten haladva eljutunk a nemzetnevelés fontos kérdéséhez. *Dr. Imre Sándor* – Széchenyi eszmemenetéből kiindulva s azon haladva – e fogalomnak meghatározását a következőkben adja*:

A nemzetnevelés feladata, hogy segítse az általános, emberi haladás érdekében a nemzet haladását az által, hogy minden embert teljesen kifejt, azaz nemzeti tudatosságra emel s a közös munkában való részvételre, kéjessé s készsé tesz. A nemzetnevelés közvetlen feladata ma a nemzetté nevelés.

A nemzetté nevelés célja a haladás érdekében lakosságunk mindenik részét, az annyiféle ok miatt szétváló csoportokat, a közvetlen környezetek hatása alatt különkülön gondolkozó egyeseket, mind olyan tagokká nevelni, akik az együvé tartozást felismerik és akarják is. Minél több embert sikerül a haszon vágyán megfogva, a javítás és alkotás vágyának tért és sikert biztosítva, a közös érdek felismerésére elvezetnünk, vele a maga hasznát egyetemes szükségletek kielégítésében megláttatnunk: annál

* *Dr. Imre Sándor*: «Széchenyi és a magyar nevelés jövője.» (Széchenyi eszmevilága, II. 45-53. old.) Ugyanezt a kérdést tárgyalja *dr. Imre Sándor* «Nemzetnevelés» című könyve és «Mi a nemzetnevelés?» című (a Néptanítók Lapja 1919. 38-44. számában megjelent) cikke.

sikeresebb a nemzetté nevelés, mert ekkor a ma külön érdekeket látó részek egységgé, azaz egyakarátú, összetartó, közös célra néző nemzetté válhatnak, melyben erős közszellem uralkodik.

A nemzetnevelésből s nemzetté nevelésből folyik a harmadik: *a nemzeti nevelés*. A nevelés akkor nemzeti, ha alkalmazkodik a nemzet helyzetéhez és a nép jelleméhez. Nemzeti létünk biztosítása és nemesebb kifejtése a feladat, evégre a nevelés munkája kettős: *törekszik fejleszteni a felismert közös vonásokból mindazt, ami a nemzet haladásához szükséges, másfelől pedig igyekszik jó irányt adni, vagy legalább rossz hatását meggátolni annak, ami a haladásnak akadálya*. A nevelés tehát a nemzetet tudatosan fejlesztő és saját tagjainak rossz hajlamaitól előreláthatóan védő tevékenység. A nemzet haladása érdekében a nevelés arra iparkodik, hogy minden egyes ember testi és szellemi tekintetben összhangzóan kiműveltsésk, aminek eszköze a tanítás., testgyakorlás, főként az embernek magának megismerése.

A népművelés keretén belül s az iskolán kívüli, szabadoktatásnak is e szellemben s ez irányban kell folynia.

Sok okból van erre szükség. Nem a legkisebb hibája népünknek ugyanis az, hogy a legkevésbé önálló. Maradiságát nem nevezhetjük önállóságnak, más erős vonás gondolkozásmódjában e téren nem jellemzi; ennek az oka pedig az általános műveltség hiánya, melyből nem fakadhat ítélőképesség. A közelmúlt pedig megmutatta, hogy mily nagy szükség van arra, hogy a hon minden polgára, vagy legalább polgárainak túlnyomó többsége bírjon ítélőképességgel, önálló gondolkozással s ne «düljön be» a napisajtó s lelketlen hazafiatlan agitátorok üres s gyakran veszélyes frázisainak, melyeknek aztán oly szomorú végük, következményük lehet...

Talán elég, ha csak utalok is a közelmúlt szomorú eseményeire s káros következményeire. Ennek első-sorban mi magunk vagyunk az okai, mert *sem az októberi forradalomnak, sem a bolsevik uralomnak nem hódoltak volna he az emberek s az be sem következhetett volna, ha a néppel* – mint azt megérdemli s az állam és a társadalom együttes jól felfogott érdekében szükséges is – *kellő mérvben törődtünk s foglalkoztunk volna, ha gondoskodtunk volna állandó s rendszeres tanításáról, továbbképzéséről, ha gondunk lett volna arra, hogy a fontos napi társadalmi s gazdasági kérdésekről helyes ismeretei, nézetei legyenek.*

Az elmondott feladatokban adva van a szabad-
oktatás célja: a népműveltség fokozása s az állampolgári ismeretek terjesztése. Helyesen mondja *Fekete József*,* hogy a *népművelés* szó divatos használata nem divatos demokráciát, hanem *korszükségletet jelent*, melynek kielégítése elsőrendű állami és nemzeti érdekünk, a nemzeti politikának egyik fő – szerintem legfőbb – kérdése. A népműveltség mindent átfogó jelentőségére vonatkozólag jegyzi meg *Lados József*, napjainkban elhunyt fiatal, nagy reményekre jogosító paedagogusunk, hogy még «a katonaságnál (a háborúban) is nagy kárát látja ismeretei fogyatékoságának, a világbeli jártasság hiányának s emiatt kiválóságai sem érvényesülhetnek mindig s mindenütt eléggé.»**

Korszükségletet jelent a népművelés annyival is inkább, mivel ép napjainkban történt meg, az általános választójog megadásával, a legnagyobb mérvű jogkiterjesztés. Hogy azonban a jogkiterjesztés célszerű legyen, hogy ez a jog a közre előnyt jelentsen, annak feltétele az, hogy a nép a neki adott jog

* *Fekete József*: Rendszeres népművelés. (Magyar Peedagogia 1918. 8-9. szám.

** Magyar Peedagogia, 1917. 1-2. szám.

értelmével, értékével tisztában legyen. Ezt pedig csakis a fokozott népművelés révén érhetjük el.

Napjainkban s a jövőben, sok egyéb más ok mellett sürgető kényszerűséggel követeli a népműveltség emelését a *többtermelés* ügye is.

A többtermelés szükségességét nem kell bővebben fejtegetnünk. Szükség lett volna erre már a múltban is, mennyivel szükségesebb tehát akkor ma, amidőn mögöttünk áll egy öt esztendő- háború a maga rettenetes nagy ember- s anyagvesztésével s a háború rokkantjaival, a Károlyi-uralom a maga ^sajátos könnyelmű pénzügyi s gazdasági politikájával s a bolsevik uralom jellegzetes rablásával s pusztításával, a társadalom és a munka megingatott rendjével; s mindehhez betetőzésül jönni fognak a «békeszerződés» tragikus pontjai, a békeítélet, melyek mind parancsoló szóval zúgják fülünkbe, hogy a többtermelés gondolatát végre meg kell valósítanunk. Eetlenes terhek ezek, miket elviselni s új biztos élet-alapot teremteni: ez a jövő feladata. Ehhez kell a többtermelés. S e téren nem várhatunk s ne várjunk mástól segédelmet, csak magunktól, mert ma fokozottabban igaz, hogy: «Minden nép csak magában, tudniillik fiaiban hordozza az élet és a dicsőség vagy a halál és a szégyen csiráját.»¹ S ehhez alkalmazkodnunk kell. Nagy s súlyos hiba volt, hogy eddig nem tettünk jelentős lépéseket a többtermelés terén; ezt a hibát most jóvá kell tennünk. «Csak magunkban a hiba, de egyszersmind *magunkban a feltámadási erő* is»² A többtermelésnek azonban alapfeltétele az, hogy egyrészt a népet, különösen a földművelő népet – hisz kétséget sem szenvedhet, hogy hazánk alapereje,

¹ Széchenyi István gróf 1842. akadémiai megnyitó beszéde.

² Széchenyi István gróf: Stádium.

a föltámadás alapja: a föld – kell az újítások iránt fogékonyra tenni s megszüntetni a minden újítástól való félelmet s gyanút. Hogy azonban ezt elérhessük, annak előfeltétele a nép műveltségi színvonalának emelése. *Reá kell nevelni a népet a tanulásra s az önálló gondolkodásra. Másik alapfeltétele a többtermelésnek a munka megbecsülése s a munkásoknak egymásközi s a munkaadókkal szemben való harmónia létesítése és megszilárdítása.* Ami a többtermelést illeti, nyilvánvaló, hogy ezt a nép – önértékéből – kívánja, hisz haszonnal jár, ebben segítségére kell lennünk, de mikor ezt tesszük, adjunk egyben haszonkeresésének józan irányt s fordítsuk azt nemes célra, közhaszonra. «Ehhez pedig szintén szükséges bizonyos fokú műveltség, szükséges, hogy az egyén meglássa a magasabb célt: jószágit jobban művelni annyit tesz, mint az emberiséget (elsősorban tehát a hazát), megajándékozni és saját kincsét nevelni»¹.

A népművelési munka további fontos feladata, *a vallásos érzés és a keresztény gondolkodás mélyítése, s ezzel kapcsolatban az erkölcsi nevelés.* Ki sem tagadja, hogy «minden ország talpköve a tiszta erkölcs.» Hazánkat előbbre vinni akaró munkánkat tehát ebben a szellemben kell végeznünk.

Vallás – keresztény gondolkodás – keresztény erkölcs egymásba kapcsolódó, egymástól elválaszthatatlan fogalmak.

Ne áltassuk magunkat: a vallásos érzület, a keresztény gondolkodás s az erkölcs mankón jár, megsérült. A keresztény-éra s a keresztény lelkesedés, melynek örvendő tanúi vagyunk, még korántsem jelenti azt, hogy a nagy tömegek lelkének mélyén tényleg *mindenütt* ott van az igaz hit, az igaz keresztény gondolkodás s az igaz keresztény erkölcs ... Sok

¹ Széchenyi István gróf: Stádium.

ember ma *csak azért* keresztény, mert antiszemita, sok embernek jó *konjunktúra* a keresztény «kurzus» s sok ember *csak azért* tüntet a kereszténységével, mert ez divatosnak tűnik fel előtte, vagy mert mások is úgy tesznek. Nem vonom kétségbe, feltétlenül sokan talán túlnyomó többségben vannak, kik valóban az igaz hit, keresztény gondolkozás s erkölcs alapján állanak, – de a látszat csal, ezt el ne feledjük!

Egyik napról a másikra, helyesebben: öt hónap, a bolsevik uralom hatása alatt még nem feltétlenül lesznek az atheistákból istenfélő emberek, az erkölcselenekből erkölcsösek s a nemzetköziékből hazafiak. Vessünk csak pár pillantást a közelmúltra s mit látunk? A legtöbb ember, (nem beszélve azon nagyszámúakról, kik egyáltalán hitetlenek) vagy szégyelte, vagy nem merte nyilvánítani, hogy vallásos, szereti hitét, mert nem volt erős a vallásos érzülete, a hite. Templomba városokban aránylag kevés ember járt, falvakon pedig, nem ritkán sokan azért jártak, mert egyrészt «megszokták», másrészt pedig mert féltek a «ki-prédikálástól.» Kevesen, aránylag nagyon kevesen voltak, kik valóban vallásosak voltak. Sőt aránylag igen sokan voltak, kik egyenesen tüntettek hitelenségükkel. Igaz: a bolsevista uralom alatt, ami könnyen érthető is, erősödött a vallásos érzés, de főként – ősi magyar szokás szerint – azért, mert a teljes elvesztésétől féltek. Ez mindenesetre örvendetes, mert látható belőle, hogy *a lelkek mélyén még meg van a szikra*, csak lángragyújtásra vár. Fontos feladat már most, hogy ezt a szikrát élesszük, lángralobbantsuk s a lángot ébren tartsuk és meg*őrizzük.

S vessünk egy pillantást az erkölcsi életre is, nézzünk szét a társadalom erkölcsén.

Legelemibb, legfontosabb erkölcsi kötelességünk *a hazaszeretet*. Mit kellett látnunk e téren? Sokan,

aránylag megdöbbsentően nagyon sokan voltak, kik azt hirdették, hogy a haza csak egy elavult fogalom, hogy kinek-kinek ott van a hazája, ahol meg keresi a kenyerét. Őseinktől örökölt honszerelmünk mása sok emberben vagy nem volt meg, vagy szunynyadott, sokakban pedig még ma is csak szunnyad, sőt ma sincs meg. Internacionalizmus – volt a jelszó a közelmúltban ... S mennyien követték s tomboltak ennek az esztelenségnek. Ma?! Ne beszéljünk a máról! Nagyon jól tudjuk: minden, amit elvesztettünk, vagy aminek elveszését várjuk: becses – bármi kis értékkel, beccsel is bír előttünk; természetesen hát még a Haza, vagy annak egy része. Nem ebből kell megítélnünk a hazaszeretetet; hanem abból, hogy tudunk s akarunk-e hazánkért élni s meghalni. A hazáért élni kevesen tudtak, meghalni még kevesebben akartak.

Mily gyalázatos s szomorú emléke a világháborúnak a hadseregszállítók csalásainak sorozata! Akad-e jó-érzésű ember, kinek ökölbe ne szorulna a keze ezek hallatára? S mennyien «lógtak meg» a frontról? Ez talán a hazaszeretet? Nem! Nem így tanultuk mi ezt az ősi gondolkozáson nevelődött szüléinktől s tanítóinktól.

Ma nemzetünk előtt két út áll: az egyik az élet, a másik a halál útja. Bájunkt a sor, tőlünk függ, melyiket választjuk. Hogy melyiket kell választanunk: az nyilvánvaló. Kitartó, lelkes s önzetlen munkára van szükség, az út nagyon göröngyös, de szebb, dicsőségesebb feladat nem adatott még egy nemzet fiainak sem, mint most nekünk. Területben régi, de szellemben megújított Magyarország – ez legyen jelszavunk, de ez ne maradjon üres jelszó, hanem ennek a szolgálatába állítsuk minden erőnket ! A történelem a legjobb tanítómester, tanuljunk hát a franciáktól, tanuljuk meg s tegyük a magunkévá, miként ők tették – a revans-ot.

Tanítsunk meg a kicsinyektől az aggokig mindenkit rendíthetetlen hűséggel szeretni hazánkat s a bosszú szent érzésével gondolni mindenkire, aki s mindenre, ami ellenségünk, – legyen az belső vagy külső: mindegy; s mindenkinek lelkében a vezércsillag a területi integritás legyen. Erre gondoljunk, ha magunkban vagyunk, lia társaságban leszünk, ha tanulunk, ha szórakozunk s még a haldoklók is ezt adják legfőbb örökségül hozzátartzóinknak.

Korunkat jellemezte s még ma is jellemzi a ipénz-imádás s a mohó pénzszerzési vágy, melyért az emberek a múltban oly sok mindenre kaphatók voltak s kaphatók ma is. Már a háború előtt is dühöngött a pénzszerzési, a gyors meggazdagodás utáni vágy, mely a háború alatt s napjainkban már őrzöngössé fajult. A kereskedők, iparosok s vállalatok már nem elégedtek meg 20-25 %-os haszonnal, 100-1000-10000 %-kal is felverték az árakat. Míg a katonák künn a fronton szenvedtek, nélkülöztek s az itthon maradottak legnagyobb része állandó nélkülözések közepette élt, addig a hadsereg szállítói, hogy minél gyorsabban gazdagodjanak meg, rossz posztót, bakancsot, kenyeret s élelmet szállítottak, az itthonmaradottak elől pedig az üzérek – szintén a nagy nyereség reményében – elrejtettek minden közszükségleti cikket s csak uzsora áron adtak belőlük. A tőzsdéjáték s a zugtőzsdespekuláció nem is sejtett mérvet öltött, annyira megmértelyezték az erkölcsöket, hogy még azok is, kiknek másként soha eszükbe sem jutott volna; ezeknek egy része munka nélkül nagy jövedelemre tett szert, a másik része pedig játsszani kezdett pénzével, hogy még azt is elveszítette, ami kevese volt. Becsapások, csalások, lopások, rablógyilkosságok, ezek jellemezték az utolsó évtizedet.

Az egyéni önzés, a kishitűség, nagyravágyás, a nemzeti és vallásos életet ócsárló szabadkőművesség

elterjedése, vakmerősége, és szemérmertlensége, a társadalom s az egyének felületessége, a munkától való irtózás, a könnyelműség s az élvhajhászás, a szeny- és ponyvairódalom terjedése, mind-mind egy-egy rugó volt, mely a bolsevista uralom karjaiba taszított bennünket.

Ehhez járult, hogy *a családi élet* szentsége, a családi erények, a gyermekszerepet hanyatlott. A gyermek kezdett már általánosan teher lenni a főúri családoktól a legrongyosabb kunyhókig. Ezek a tények családi életet, a társadalmat s a hazát egyaránt gyengítik, alapjaiban rendítik meg. A jövő munkájával *vissza kell, állítanunk a családi élet megbecsülését, szeretetét, a családi erényeket erősíteniünk s a gyermekek iránti szeretetet a szülőkbe s a mai fiatalságba bele kell ojtanunk, illetve meg kell erősíteniünk.* Különösen pedig az egyre terjedő *egygyermekrendszer ellen* kell felvennünk a küzdelmet, mert ez különben ide s tova szükségképpen hazánk s fajunk kipusztulásához vezet.

Meg kell ismertetniünk népünkkel nemzetünk történetét, néprajzi és gazdasági földrajzát, hazánk kereskedelmi, ipari s mezőgazdasági viszonyait s azok jövőjét, tájékoztatnunk kell az általános társadalmi s a felmerülő napi kérdésekről; ezek mind oly feladatok, melyekre a népművelésnek ki kell terjeszkednie.

A népművelési munka jelentős fejezete *a munka megbecsülésére s a társadalmi összhangzatos, megértő munkásságra való nevelés.* A munka iránti szeretetet s a munka megbecsülését – különösen napjainkban, amidőn a bolsevista uralom káros hatása e téren oly nagy – szívós munkával kell bele vinni a nép gondolkozásába. Hasonlóképpen – bár nehezen fog menni – meg kell értetniünk a nép, minden rétegével, hogy csak együttes s összhangzatos munkával érhetünk el eredményt. Amint az ember a társadalmi, a gazdasági életben társas lény, utóbbiban még inkább reá szo-

mul a szövetkezésre, a társulásra, a megértő együtt munkálkodásra. A munkásnak a munkástársában s a munkaadóban s viszont, munkatársát kell néznie s látnia s nem egy vele teljesen más érdekkörben álló egyént. Hisz' nyilvánvaló: sem munkás munkaadó nélkül, sem munkaadó munkás nélkül nem élhet. A kettő egymásra van utalva s ép ezért szükség van ezek összhangzatos, megértő munkájára.

A népművelési munkát, éppen a sikeresség s helyes eredményesség szempontjából, oly irányban kell végezni, hogy a népet az olvasás iránti szeretetre, végeredményben pedig a tanulásra és önképzésre neveljük. Ez lesz talán a legnehezebb, de egyben a leglényegesebb is. Munkánk ugyanis nem lehet az, hogy a népet mindenre, de mindenre megtanítsuk, hanem az, hogy reá vezessük arra a helyes útra, melyen haladva a kívánatos s' szükséges műveltséget megszerezhesse. Természetesen ezen az úton is kitartó s lelkes vezetésre van szükség. *Különös súlyt kell helyezniünk a nép olvasmányaira.* A nyomtatott betű–nagyon jól tudjuk – ölni s rombolni is tud. Ettől pedig meg kell óvni mindenkit. Vigyáznunk kell nagyon arra, hogy mit adunk a kevés ítélőképességgel s önálló gondolkozással rendelkező emberek kezeibe. De ha jól megválasztjuk azokat a, nyomtatványokat, füzeteket s könyveket, amiket kezükbe adunk, a sikernek elmaradnia nem szabad.

Mondjuk ki bátran: olvassa elsősorban a nép ismét a *Bibliát*. Igen, ezt a könyvet kell eljuttatni a – magyar nép kezébe.* Azután térjen az *Imakönyvhöz* és az *Énekeskönyvhöz*. Gondoskodni kell arról, hogy a köznép megfelelő, hazafias s keresztény szellemű

**Árokháty Béla:* A falusi nép olvasmányai. (Néptanítók Lapja 1919. 45-52. szám.)

naptárakhoz jusson. A nép kezébe kell juttatnunk nemzetünk nagy költőinek (Arany, Vörösmarty, Tompa, Petőfi) költeményeit, magyaros, történelmi elbeszéléseket és kisebb regényeket s végül társadalmi és gazdasági vonatkozású s könnyen érthető nyelven megírt gyakorlati irányú füzeteket s könyveket. Végül, ismerve a napisajtóban rejlő nagy erőt, melynek nagy része – mint a múlt megmutatta – megmétélyezte az olvasók jelentős részének gondolkozását, arra kell törekednünk, hogy a nép olyan napilapokat olvasson, melyet őszinte hazafias s keresztény szellem hat át.*

A népművelésnek fontos tényezője a *falusi kultúra védelme s fejlesztése*. A magyar falu elzárkózása egész sereg kulturértéket termelt, szokásban, erkölcsi felfogásban, gondolkodásban, szemlélődésben, költészetben, műveltségben, amelynek értéke minden kétségen felül áll, s amelynek könnyelmű elpusztítása – mondja *Czettler*, a falusi kultúra leglelkesebb harcosa – bár a haladás jelszava alatt történjék is, vétek nemcsak a nemzeti kultúra, de az általános emberi polgárosodás ellen is. A népviselet kezd már «kimenni a divatból», a szövéssel, fonással már alig valahol foglalkoznak, új házakat «modernül» építenek, nem egy faluban táncmester tanítja a bosztont meg a onestep-et, stb. A modern kultúra – láthatjuk – a nemzeti magyar kultúrát alapjaiban támadta meg, igen sok téren.** Nem a kulturtényezők általános, országokon, népeken végig vonuló hatása ellen kell védekeznünk, hanem a meglévő alapokra kell felépíteni a haladást, felhasználva természetesen mind-

* Ilyen irányú naptárakat ad ki a Magyar Gazdaszövetség, a Katholikus Népszövetség, a Protestáns Irodalmi Társaság s néhány más erkölcsi testület.

** *Dr. Czettler Jenő*: A falu kultúrképessége és a falusi kultúra védelme.

azt az előnyt, amit az új világ kultúrfejlődése nyújt és távoltartva mindazt a káros hatást, amely kísérő jelensége minden olyan kultúrának, amely idegen népi élekből, megfelelő kiválasztás nélkül, jut el valamely nemzet birtokába. Főként a falusi intelligenciára vár a nagy és szép feladat, hogy az ősi falusi kultúrát megvédje, büszkévé tegye a népet erre s az ősi falusi kultúra alapján emelje a falu kultúráját az okos kultúrhaladással. A magyar nép művész lélek; nézzük azokat a híres szóttéseket, varrottasokat, dalait, zenéjét, építészetét, kézimunkáit, táncát stb.-t. Ezeknek a megvédése s minden felesleges sallangtól mentes fejlesztése elsőrendű kulturális kötelességé minden magyar embernek. *A falusi kultúra védelmének s fejlesztésének nagy hivatása van nálunk s ez: a modern» és nemzetietlen városi s így az egész nemzet kultúrájának nemzetivé tételei*

Gondoskodásunk tárgyát kell hogy képezze a közegészségügy felkarolása. Városi s falusi népünk nagy része az egészségügyi kérdésekkel egyáltalán nincs tisztában. Évről-évre szedi rengeteg áldozatát a tüdővész, alkoholizmus, rengeteg sok a nemi beteg s ijesztő nagy számmal szerepel a halandósági statisztikában a csecsemő- és gyermekhalálozás, hogy a különböző egyéb betegségekről és járványokról ne is beszéljünk. Az egyének, a társadalom s az állam érdeke kívánja, hogy e téren is javítsuk az állapotokat, ehhez pedig az szükséges, hogy *feltárjuk a bajokat s azok okait és ismertessük a védekezés, a javítás eszközeit.*

Föl kell hívnunk a nép figyelmét a szövetkezésre, a *szövetkezetek* nagy jelentőségére. Reá kell mutatnunk arra, hogy a mai gazdasági életben az egyes elvész; élni, emberi módon élni csak a szövetkezés által lehet. *Alakítani kell gazdaköröket, hitel-, fogyasztási-áruraktár-, földbérlet- stb. szövetkezeteket.* A népművelési munkának e kérdésekre is ki kell terjeszkednie,

annyival is inkább, minthogy a szövetkezetek nemcsak tagjaik gazdasági érdekeit védik s segítik elő, hanem éppen a szövetkezés által az együttműködés, a szolidaritás érzetét fejlesztik s a tagok között a közszellemet vannak hivatva egészséges mederbe terelni.

Ezzel kapcsolatban különös gond fordítandó az *ifjúság helyes s állandó nevelésére* is. Elismert tény, hogy az ifjúság éppen abban a korban hagyja el az iskola padjait, amidőn a külső behatások iránt leginkább fogékony, amikor abba az értelmi állapotba jut, hogy az élet számára tudna tanulni – ha tanítanak. Ép ennél fogva az iskolaköteles koron túl lévő fiatal-sággal állandóan kell foglalkozni s részükre *ifjúsági egyesületeket* alakítani. Ebben az egyesületben legyenek s tanuljanak nagykorúságukig s azután lépjenek be a felnőttek egyesületeibe, (*gazdakörök, munkás-egyletek stb.*) hol a megkezdett tanulást, akkor már az utóbbiakkal együtt, tovább folytathatják.

S ha már idáig eljutottunk, foglalkoznunk kell a *falusi élet kellemesebbé tételével* is. Az egészségtelen lakásviszonyok mellett a sár, por, gyakran járhatatlan utak, a nemes szórakozás hiánya jellemzik falvainkat.

A népművelési munkának ki kell terjeszkedni e bajok s hiányok, megszüntetésére is. *A kultúra nem, cél, hanem az emberiség boldogításának eszköze.* A falusi népnek ép oly szüksége van egészséges lakásra – s ha mindjárt kisebb mérvben is – a kultúra áldásaira, mint a városi lakosságnak. A közoktatás és művelődés haladásával a szellemi élvezetek kielégítése mind nagyobb és nagyobb szerepet játszik az emberiség törekvéseiben. Ha többet dolgozik az ember – pedig a többtermelés ezt követeli – akkor több szellemi élvezetre s szórakozásra is van szüksége. Azon kell munkálkodnunk, mondja Meline,¹ hogy a

¹ Jules Meline: «Vissza a faluba!»

falvakon több" legyen, ami a szemnek és szívnek tetszetős, hogy szaporodjanak az alkalmak, amelyek egészséges szórakozást és olcsó, nemes élvezeteket nyújtanak.

*

A vázolt feladatokból nyilvánvaló a népművelés s az azt szolgáló *szabadoktatás célja: az egyének, a társadalom s az állam haladásának, műveltségének, vég-eredményben ezek boldogulásának előmozdítása.*

Vizsgáljuk most már, minő módszerrel s minő eszközökkel felelhetünk meg a kitűzött feladatoknak s a. célnak.

Amint már említettem, a *szabadoktatás az iskolából kikerült és az iskolába nem járt egyének felvilágosítása, művelése;* s így nagy szerepet játszik benne az oktatás, csak hogy a módszer s az eszközök mások, mint az iskolai oktatásnál.*

A szabadoktatást a tanítás s a tanulás szabadsága jellemzi, mélynek mentnek kell lennie minden megkötöttségtől, kényszertől s ridegen előírt szabályoktól.

Amint kétségtelen az, hogy szabadoktatás csak akkor vezet a kitűzött s óhajtott eredményhez, ha azt a szabadság jellemzi, ép oly nyilvánvaló, hogy a szabadoság az ellenkező hatást váltja ki.

Különösen fontos ezt hangsúlyozni azért, mivel

* Ezért nevezik sokan a szabadoktatást iskolánkivüli (ausserschulmassig) oktatásnak. – Mások viszont felnőttoktatás névvel jelölik, de ez helytelen, egyrészt, mivel az ifjúság iskolánkivüli nevelése is feladata a szabadoktatásnak, másrészt, mert a felnőtt oktatás magában foglalja a felnőttek szakképzését is, holott a szabadoktatás csak az állampolgári neveléssel s tanítással foglalkozik. A felnőttek iskolánkivüli oktatása elnevezés pedig helytelen és csak felesleges szószaporítás.

nálunk a szabadoktatást, a legutolsó időkig, elég nagy mérvben jellemezte a szabadosság, tudniillik oly irányban, hogy előadásokat tarthatott s tartott is bárki, aki erre vállalkozott, bármilyen kérdéstről s nem igen alkalmazkodott a hallgatóság értelmi színvonalához. Egyszóval, igen sok előadás volt, amely a feladatnak s a végső célnak nem felelt meg. Nézzük tehát, milyennek kell a szabadoktatásnak, az előadásoknak lenniök.

Három fontos kérdésre kell megfelelnünk. Mit, hogyan tanítsunk s ki tarthat előadást?*

Mielőtt ezen kérdésekkel foglalkozunk, le kell szögeznünk azt a főelvet, hogy az egész szabadoktatásnak – éppen a cél szempontjából – a *célszerűség* elvéből kell kiindulnia. Erre kell tekintettel lennünk az előadások tárgyának megválasztásánál, a hallgatók tömörítésénél, az előadók megválasztásánál s az előadások mikéntjénél.

Mit tanítsunk? A célszerűség alapján állva megállapíthatjuk, hogy a szabadtanítás tárgya lehet minden tudományszak, melynek ismeretanyaga alkalmas arra, hogy terjesztése által az általános, de magasabb jellegű társadalmi műveltség s a nemzeti szolidaritás közérzése, szélesebb körökben megalapítható és fokozható. Nem csupán elemi és elméleti, hanem a gyakorlati ismeretek minél nagyobb mennyiségére vannak utalva korunkban a széles rétegű tömegek is és pedig elsősorban. Azokat tehát erre minél nagyobb sikerrel tanítani szükséges – mondja Gaál

* Ezen kérdések beható tárgyalását találja az olvasó a «Szabadtanítás Pécsen 1907-ben tartott magyar országos kongresszusának naplójában», dr. Czettler Jenő: *A szabadtanítás szervezete*», dr. Boróczy Kálmán: «A falusi szabadtanítás» és Katona Béla: «A népművelés új rendszere» című munkájában.

Jenő.* Természetesen ezt csak úgy lehet értelmezni, hogy a gyakorlati szakismeretek tanítása is szükséges, ez azonban nem tenghet túl, mert hisz ez a szakképzés s nem a szabadoktatás feladata. Az egyes osztályokat oly ismeretekhez kell juttatni, amikre azoknak első-sorban van szükségük, és amiknek elsajátítására képesek is,. Ekként a szabadoktatás tárgya az elemi ismeretektől, fel egészen a szükséges jogi ismeretekig, a helyes számvetéstől a világpiac konjunktúrájának ismeretéig *minden lehet, amire a népnek gazdasági, társadalmi s állami életében szüksége van.*** Az előadások tárgyának megállapításából folyik az is, hogy vannak olyan szükséges ismeretek, amelyekre minden állampolgárnak szüksége van, bárhol (városban vagy faluban, Tiszántúlon vagy Dunántúlon) lakják is az illető. Ide tartoznak azok a kérdések, melyeket a népművelés feladatairól szólva említettem. S vannak oly szükséges ismeretek, melyekre csak egyes országrészek, kerületek, esetleg kisebb területek, sőt néha egy-két község lakóit kell tanítani. Csak példának említem meg az egyes vidéken dívó házi kézimunka felkarolását, (pl. Mezőkövesd stb.), vagy egyes vidékek speciális gazdasági s kereskedelmi viszonyainak, fejlesztésének módjait, eszközeit (Nagykörös, Kecskemét, stb.); számtalan ily példát lehetne felhozni, de ezekből is levonhatjuk azt a következtetést, hogy *az előadások tárgyának megválasztásánál az általános, országos érdekű ismeretek mellett, a helyi tudnivalókra, a helyi érdekek kielégítésére igen nagy súly helyezendő.* Hiába ismeri ugyanis valaki az ország történelmét, ha nem tudja pl. minő haszonnal járna a háziipar

* Dr. Gaál Jenő: «A szabadtanítás tárgyai, eszközei s módszere». (A pécsi szabadtanítási kongresszuson tartott előadói beszéde.)

** Dr. Czettler Jenő: «A szabadtanítás szervezete».

felkarolása oly vidéken, mely erre alkalmas, vagy hogyan s hol értékesítheti a termékeit, termését, vagy nem tudja, hogy adott helyzetben, bajában hova fordulhat s honnan kaphat leggyorsabban segítséget.

Nem kevésbé fontos, hogy az *előadások tárgyának – a szükségképpen kivételektől eltekintve – olyanoknak kell lenniök, mely az általános s nem a speciális tudást terjeszti.* A cél ugyanis néma speciális ismeretek rendszeres tanítása – hisz erre se idő, se mód nincs –, hanem az általános ismeretek közlése oly célból, hogy az érdeklődést felkeltve, a hallgatók maguk képezzék ki tovább magukat a speciális tudnivalókban.

Nagy súly helyezendő továbbá arra, hogy az *előadások tárgyát* az előadásokat rendező testület vagy az előadók ne teljesen maguk válasszák meg, hanem lehetőleg mindig *az érdekeltekkel, a hallgatósággal karöltve, együttesen állapítsák meg,* mert hiába a legszebb előadás is, ha az a hallgatóságot, tehát éppen azokat, akiknek az tartatik – nem érdekli.

A pécsi szabadtanítási kongresszuson vita tárgyát képezte az, vajjon csak az objektív, kifejecesedett tudományokat adják-e elő, vagy sem. Vannak, akik azon a véleményen vannak, hogy a *szociológia s filozófia* nem tartozik a szabadoktatás körébe.* Szükségesnek tartottam erre kitérni, mert, a közelmúlt eseményei után, e kérdés mellett szótlanul elhaladni

* *Dr. Gaál Jenő,* a már előbb említett előadásában, ezt mondja: «a szabadoktatás körébe – amely társadalmi jellegének megóvása mellett is igen gondosan szervezendő abból a célból, hogy szabadosággá ne fajuljon – csak a tárgyilagos és valóban tudományosan leszűrődött ismeretek valók. Nem valók ellenben oda a még meg nem ért dolgok, a bármely érdekes kontroverziák és célzatos elméletek. Semmiféle felekezeti, politikai, társadalmi vagy tudományos egyoldalúságoknak ott nincs helye.»

bűn lenne. Láttuk, hogy míg a keresztény s nemzeti irányú szabadoktatás e kérdést, különösen a szociológiát, figyelmen kívül hagyta, addig más oldalról* ezt erősen felkarolták s,azáltal, hogy ezt mint kényszervilágnezetet ráerőszakolták nagy tömegekre, a társadalom rendjét, békéjét s erkölcsét megrendítették s az országot a pusztuláshoz vezették. *Ha a múltban-figyelmen kívül hagytuk a szociológiát, a jövőben erre fokozottabb, igen nagy gondot kell fordítanunk*, mivel a múlt egyoldalú szociológiai «tanításai-ból» az országot rettenetes károk érték s még egy fölfordulásra valóban nincs szüksége sem az egyes embereknek, sem a társadalomnak, még kevésbé az államnak. A munkát magát pedig könnyűvé teszi e szomorú emlékű, végzetes múlt, amely léptenyomon bebizonyította, hogy a társadalom, az állam rendjének, az egyén, a társadalom s az állam boldogulásának alapja a keresztény erkölcs, a nemzeti érzés, a hazafiság s a megértés. A jövő nyugalma, fejlődése s hazánk boldogulása, jóléte függ ezektől.

Hogyan tanítsunk? Nem kevésbé fontos, mint az előadás tárgyának megválasztása. A feladatokból s a célból következik, hogy *úgy kell tanítani, hogy annak eredményeképpen a hallgatók a Hazának hasznos polgárai legyenek*. Ehhez kell alkalmazkodniuk az előadásoknak.

Az eredményes tanításnak előfeltétele az, hogy *az előadások, az előadók alkalmazkodjanak a hallgatóság előismereteihez, műveltségi fokához s gondolatvilágához*.

Az előadóknak alkalmazkodniuk kell a hallgatóság gondolatvilágához, mert enélkül egyrészt alig, vagy egyáltalán nem tudja felkeltem az érdeklődést, más-

* A szociáldemokraták, a szabadkőművesek s azok fiókhajtása: a gallileisták, a Társadalomtudományi Társaság s végül a kommunisták.

részt pedig, nem ismervén annak előismereteit, társadalmi, s ami gyakran fontos, vallási felfogását, eredménytelenségre vezet s ezáltal gyakran nemcsak hogy eredményt nem ér el, de a hallgatókat elidegenítheti, sőt elriaszthatja további előadások látogatásától.

Amilyen fontos a hallgatók gondolatvilágához való alkalmazkodás, ép oly lényeges, hogy *az előadás ne legyen gépies, sablonos*. A jó tanítás és nevelés alapfeltétele a *paedagogiai intuíció*, mely – Lechnitzky* szavaival élve – megmondja nekünk, mily hasonlatokkal tudjuk az elvont dolgot kézzelfoghatóbbá tenni, a mindennapi tárgyakat új oldalról föltüntetni, miképpen kell az új ismeretet, motívumot az együttes köztudat-összefüggésébe beállítani. Psedagógiai szerencsésinvencióval kell rábukkannunk azokra a kérdésekre, amelyeknek abban a pillanatban a legnagyobb képzőerejük van. *A tanítói és nevelői tudáshoz ennél fogva, mozgékony és alkalmazkodóképességnek kell társulnia.*

Következésképpen az előadásnak *közvetlennek kell lennie*, olyannak tudniillik, hogy a hallgatóság figyelmét eleitől végig lebilincselje, s a figyelem felkeltése és illetve ébrentartására pedig célszerű kiemelni a tanulandó és tanult ismeretek (anyagi vagy erkölcsi) *hasznosságát*, mert – kétségtelen – hogy a haszonérzete csak fokozza a hallgatóság tanulni vágyását s érdeklődését.

A tanítás kapcsolódjék bele a mindennapi életbe, tárgyát abból vegye, de ez az élet magyar és erkölcsös legyen, fokozza a hazaszeretetet, a nemzeti együttérzést, a közérdek szemmeltartását és a társadalmi jóerkölcsöket.

A tanításnak a sablonosságtól való mentességéből s a közvetlenségéből következik, hogy az ne legyen nehéz munka, hanem olyan, amelyben a hallgatók

* *Lechnitzky Gyula: «Alkotó munkára nevelés.»*

szívesen vesznek részt, hogy ez a hallgatóságnak *lelki felüdülése, élvezete s öröme legyen.*

Az oktatásnak főcélja az lévén, hogy a hallgatóságot a továbbképzésre serkentsük, neveljük, a tudomány iránti érdeklődését kell felkeltenünk.* Ennek módja pedig az, hogy bárminő kérdéstről is tartsunk előadást – amellett, hogy magasabb nézőpontból tárgyaljuk tárgyunkat – *mindig az egyszerűből s közismeretéből tényekből induljunk ki* s vezessük hallgatóinkat az összetett felé. Különös gond fordítandó ezzel kapcsolatban – természetesen csak amennyire mód van erre – a szemléltetésre. *Az előadás legyen lehetőleg mindig szemléltető;* erre felhasználandó minden segéd-eszköz, (így vetítógépes és mozgófényképes előadások, szemléltetőképek, ábrák, helyi szemlék stb.). De emellett legyünk tekintettel arra is, hogy *az előadások egy teljes tárgykört vagy annak egy szerves részét öleljék fel,* hogy a hallgatóság az illető tárgykörből teljes, átfogó ismerettel rendelkezzen. Vigyázzunk továbbá arra is, hogy az előadás *ne legyen egyoldalú, hanem tárgyilagos,* mert az egyoldalúság gyakran kockáztatja a kívánt eredményt.

Óvakodnunk kell az uniformizálástól, mert a szabad-
oktatás, lényegéből folyólag, nem épülhet egy merev
oktatói rendszeren. Az előadás mikéntje mindig a
helyi "viszonyoktól: a hallgatóságtól, s annak viszonyaitól és az előadandó tárgytól függ; következés-

* A hallgatóság érdeklődésének növelésére *Czettler* többek közt kívánatosnak tartja, hogy az előadók, miként Dániában, jogvédő egyesületeket alkotnának és a szegény nép számára ingyen jogvédelmet biztosítanának s az ily módon előforduló eseteket használnák föl az oktatás céljaira. Szintúgy az orvosok is egészségügyi előadásait az ingyen kezelt ambuláns betegekkel demonstrálhatnák.

képpen: amelyik előadás az egyik hallgatóságnak teljesen megfelelő, az még nem kétségtelenül megfelelő más helyen, más közönségnek.

Végül foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy minő formában történjék maga az előadás: szabad-előadás, vagy felolvasás legyen-e? A feleletet könnyen megadhatjuk. A múlt tapasztalataiból a szabadoktatással foglalkozók egyhangú álláspontja az, hogy *szabadelőadások tartása a célszerűbb*. A felolvasásoktól nemcsak a köznép, de még az intelligens osztály is idegenkedik s egész más a vonzóereje, a lebilincselő s az érdeklődést felkeltő hatása a szabadelőadásnak, mint a felolvasásnak, s a köznép emellett még bizonyos értékcsökkentéssel is fogadja a felolvasásokat, ami szintén nem kívánatos s csak az eredményt csökkenti.

Nem az előadás módjára vonatkozik, de ide tartozik egy fontos, eddig kellő figyelemre nem méltatott része a szabadoktatásnak: *a megbeszélés és beszámolás*.

Aki a hazai szabadoktatást figyelemmel kísérte, az tapasztalhatta, hogy nálunk az előadók nagyrésze feladatának eleget vélt tenni azzal, hogy előadását megtartotta. Pedig ezzel munkáját közel sem fejezte be, mert *az előadásoknak csak úgy lesz meg a kívánt eredményük, ha azokat megbeszélések, fesztelen beszélgetések követik*. Az előadók – a cél érdekében – kötelességüknek kell, hogy tartsák azt, hogy minden előadásuk után módot nyújtsanak hallgatóiknak ilyen megbeszélésre s ha kell, hívják fel hallgatóikat arra, hogy a nem tisztázott vagy az előadás során, sőt az azonkívül is felmerült kérdések tisztázása s megbeszélése végett intézzenek kérdéseket hozzájuk s tegyék meg észrevételeiket.

Sorozatos előadásoknál s tanfolyamoknál pedig e megbeszélések mellett még a *hallott dolgokról való beszámolás is kívánatos s célszerű ennek a rendszeresítése*. Úgy a megbeszélés, mint a beszámolás által egy-

részt az előadott ismereteket még inkább megrögzítjük a hallgatók emlékezetében, másrészt pedig erkölcsileg kényszerítjük a kérdésekkel való foglalkozásra, végül pedig hozzászoktatjuk az önálló gondolkozásra s nem ritkán az önképzésre, a külön tanításra is.

Ki tartson, ki tarthasson előadást? Említettük már, hogy a szabadoktatási munka eredménye attól függ, minő az előadás; következésképpen *a siker legnagyobb része az előadón múlik.* Felette fontos tehát, hogy előadást olyan egyén (férfi vagy nő) tartson, aki az előbb említett minőségbeli követelményeknek meg tud felelni, aki jó, megfelelő előadó. Hogy ki a jó, megfelelő előadó, arra talán úgy felelhetünk leghelyesebben: az, aki meg tud felelni ama követelményeknek, melyet a «Hogyan tanítsunk?» kérdésnél felállítottunk.

Az első s legfontosabb követelmény, hogy *az előadó tárgyában teljesen jártas, otthonos s ne esetleg dilettáns legyen.* Az előadással kapcsolatban ugyanis számos kérdés felmerülhet, melyre az előadónak meg kell tudni felelnie, már pedig az ingadozó, bizonytalan felelet, felvilágosítás megsemmisíti a hatást s teljesen kockáztathatja az eredményt s emellett megrendíti az előadó, sőt a következő előadók iránti bizalmat is. Ennek pedig elejét kell venni.

Az előbbieken már részletesebben megemlékeztünk arról, hogy az előadóknak alkalmazkodó képességgel kell rendelkezniök, alkalmazkodni kell tudniök a hallgatósághoz. Ez alapon némelyek azt kívánják, hogy az előadók csak a helyi viszonyokkal ismerős egyének legyenek, sőt sokan addig a túlzásig mennek el, hogy csak azok tartsanak előadást, akik a hallgatósággal állandóan együtt dolgoznak, együtt élnek. Bár kétségtelen, hogy az ipari munkásság, általában, inkább érdeklődik az ily előadók előadása iránt ezt a túlzó álláspontot egyáltalán nem tehetjük magunkévá, annál

inkább sem, mivel van sok oly tárgy, melynek előadójával nem szokott a hallgatóság érintkezni, hanem azt kell mondanunk, hogy lehetőleg a helyi viszonyokkal s a hallgatókkal ismerős egyének tartsanak előadást, ezek hiányában azonban *mindenki, kinek megfelelő előadói képessége* (mely más a földművesek, más az ipari munkások s ismét más az intelligens közönség részére tartandó előadásoknál) *van s tárgyában teljesen jártas, tarthat s tartson is előadást.*

A népnek (legyen az városi vagy falusi, magas vagy alacsony intelligenciájú) az tud legjobban előadni, aki *a hallgatóság nyelvén* tud beszélni. Ehhez pedig nemcsak az kell, hogy ismerje hallgatóságának anyagi viszonyait, gondolkozását, de ehhez még szükséges az is, hogy figyelemmel kísérje, tanulmányozza a nép, a hallgatóság gondolkozását, szokásait, szórakozását, népdalait, stb. A nép nyelvén beszélni, ez talán a legnehezebb, de ezt sem lehetetlen megtanulni.

Kétségtelen, hogy kellően képzett előadókkal elegendő számban nem rendelkezünk. *Az előadók megfelelő kiképzése* a jövő, sürgősen s feltétlenül megoldandó feladatai közzé tartozik. Addig is azonban s azt hisszük a jövőben is a *tanítók, tanárok, lelkészek gazdák és gazdatisztek, közigazgatási tisztviselők és jogászok* fogják az előadók zömét alkotni. Természetesen a szabadoktatási munkába *bele kell vonni az egész társadalmat, annak minden osztályát, minden foglalkozási ágát:* a tanítókat, tanárokat, lelkészeket, gazdákat, gazdatisztekét s jogászokat ép úgy, mint a jegyzőket, orvosokat, mérnököket s a különböző tisztviselőket; egyszóval *az egész értelmiséget.*

Ehelyütt ki kell térni arra a kérdésre, hogy egyes vagy sorozatos előadásokat, illetve tanfolyamokat tartsunk-e. Nem lehet vita tárgya, hogy az egyes előadásoknak van a legkevesebb eredményük. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy ezektől teljesen

el kell tekintenünk. *Ahol lehetséges, mindenesetre sorozatos előadások vagy tanfolyamok tartása a kívánatosabb és célszerűbb, de ahol ez lehetetlen, ott igenis szükség van az egyes előadásokra*, ha másért nem, már csak az érdeklődés felkeltésére is, mert kétségtelen, hogy ennek folyamánya – ha az előadók s az előadásokat rendező testület részéről a jóakarát s hozzáértés megvan – szükségképpen a sorozatos előadások s tanfolyamok lesznek,

*

Az elmondottak után foglalkoznunk kell *a szabadoktatás segédeszközeinek* kérdésével is.

Már fentebb említettük a szemléltető eszközök fontosságát. Kétségtelen ugyanis, hogy a szemléltetés úgy a tanítást, mint a tanulást könnyebbé, egyszerűbbé teszi. *A bemutatott kísérletek, képek, események, a tanulmányi helyszíni szemlék és kirándulások* stb. kevésbé elfelejthetők, igen gyakran elfelejtetlenné, teszik a látottakat-hallottakat. Ebből az okból s a sikeres tanítás céljából minden községben e minden helyen, hol ily oktatás folyik, minél több szemléltetésre alkalmas eszköz beszerzése kívánatos. Gondolok különösen *a vetítő álló- és mozgóképes készülékekre, felszerelésekre*, melyek a tanítás igen kiváló segédeszközei. Legyen gondja továbbá a tanfolyam vezetőjének arra, hogy a könnyen megközelíthető s arra érdemes helyeket (múzeumot, kiállítást, mintagazdaságot, háziipartelepét stb.-t) a hallgatók, szakszerű vezetés mellett, személyesen meglátogassák.

A szabadoktatásnak másik jelentős segédeszköze a nyomtatott betű: *a sajtó s a könyvtárak*.

A sajtó jelentőségéről: erejéről s hatásáról beszélni minden művelt ember előtt felesleges. A sajtóban rejlő erőt is a szabadoktatás, a népművelés szolgálja.

latába kell állítani. Az új keresztény sajtó szívesen fog a népművelési célok rendelkezésére állani. Soha erre kedvezőbb idő s körülmények nem voltak, mint éppen napjainkban. Ki-ki álljon a maga szűk vagy tágasabb körében e célból is a népművelés szolgálatába ő tegyen meg e téren is minden megtehető.

A szabadoktatásnak, mint említettük, célja, hogy a népet az önképzésre reá vezesse. Ennek természetesen előfeltétele az, hogy a hallgatóságnak, sőt azok hozzátartozóinak is rendelkezésére álljanak megfelelő könyvek. *Kívánatos, hogy minden községnek, minden kulturális s gazdasági körnek, egyesületnek legyen könyvtára*, mert ettől jelentős részben függ a szabadoktatási, a népművelési munka eredményessége. *A könyvtár létesítésére, szaporítására is nagy gond fordítandó.* Gondoskodni kell arról, hogy, ahol csak lehet, szerezzenek népkönyvtárat (melynek érdekében a Muzeumok s Könyvtárak Országos Felügyelősége s a földművelésügyi minisztérium fejt ki eredményes munkásságot), de gondoskodni kell arról is, hogy ezeket a könyvtárakat szaporítsák is és pedig megfelelő, a kör, egyesület stb. tagjai gondolkozásának, értelmiségének megfelelő munkákkal. E téren szintén nagy feladat vár a nép művelőire.

Itt kell megemlékeznünk *a hallgatóságnak s az előadóknak tömörítéséről, szervezéséről.*

Sajnos, ma még igen sokan vannak, akik a szükséges elemi s általános ismereteknek híjával vannak s még sem érdeklődnek eléggé az ismeretterjesztő előadások s tanfolyamok iránt. Nagy a közöny s több oldalról a szabadoktatás ellen a rosszindulatú beállítást is. Sokan vannak, kik nem tudják s sokan, kik nem akarják felfogni a tanulásban, illetve a tudásban rejlő nagy erőt s végül nem kicsiny azoknak a száma sem, kik előrehaladott koruk miatt restelik, hogy «most kezdjenek tanulni.» Ezt a közönyt s félreismerést

megtörni, ép úgy, mint a népművelési aktív munkában, résztvenni, ma a Ha a minden becsületes polgárának kötelessége.

A múltban láttuk, hogy a népműveléssel foglalkozó testületek gyakran egymásról mit sem tudva fejtettek ki tevékenységet s ezzel, nem ritkán, felesleges szellemi s anyagi erőpazarlást vittek végbe. Ezt a fényűzést a jövőben, a súlyos anyagi gondokkal küzdő Magyarországnak, nem szabad s nem lehet megengednie magának. De, emellett, ha a szabadoktatásba rendszert akarunk belevinni – mint ahogy enélkül a kellő s kívánatos eredményt el nem érhetjük, – akkor az előadóknak tömörülniük, szervezkedniük kell; *meg kell alkotniok* megyénként az *előadók szövetségét*, mely szövetségeknek az *Országos Szabadoktatási Tanácscsal*, mint a szabadoktatásügynek legfőbb irányítójával s támogatójával, *állandó s a legszorosabb összhangban kell működniök*.

*Az Országos Szabadoktatási Tanács** amely a vallás-és közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alatt áll, a szabadoktatás legfőbb irányítója s hivatva van arra, hogy az egész szabadoktatásba belevigye a szükséges összhangot, hogy az eddigi rendszertelenség helyett, ezt a munkát kellő s megfelelő egységes irányítás mellett, rendszeressé tegye. Éppen ennél fogva úgy az ügy, s a cél érdekében, mint maguknak a helyi szerveknek, testületeknek az eredményes munkálkodhatása érdekében célszerű s szükséges, hogy *az előadásokat s tanfolyamokat rendező intézmények az Országos Szabadoktatási Tanácscsal állandóan s a legszorosabb együttműködésben dolgozzanak*.

Az O. Sz. Tanács a legfőbb irányító s felügyeleti tevékenysége mellett, *előadások tarthatását erkölcsileg s*

* Jelenlegi címe: Budapest, VIII. ker., Eszterházy-utca 26.

anyagilag is támogatja, elősegíti. A társadalom részéről, különösen anyagi szempontból – sajnos – nagy meg nem értéssel találkozott eddig a szabadoktatás; ez okból az állam évente bizonyos összeget bocsájt a szabadoktatás ügyének támogatására. Erre, amennyiben ennek szükségessége indokolt, természetesen *csak az a testület, esetleg egyes egyén, tarthat igényt, amelyik a Tanácsosai karöltve, illetve annak hozzájárulásával rendezi az előadásokat.* Tekintettel az állam súlyos pénzügyi helyzetére, kívánatos, hogy úgy a magánosok, mint a különböző egyesületek s intézmények anyagilag is támogassák a szabadoktatás ügyét. Elsőrendű társadalmi érdek is lévén a szabadoktatás fejlesztése, minél szélesebb mérvben leendő kiterjesztése, magának a társadalomnak is kötelessége anyagilag is hozzájárulni ezen ügy minél eredményesebbé tételéhez. E célból is meg kell tennünk minden megtehető t.

A múltban sem az állam, sem a társadalom nem fordított elég, kellő gondot az- iskolaköteles koron túllévők oktatására, tanítására. Ez tovább így nem mehet, ennek a társadalom és az állam érdekében a jövőben meg kell változnia'. És pedig különösen azért, mert *ma s a közeljövőben azoktól fog függeni az ország sorsa, akik ma alkotják a felnőttek táborát, tehát társadalmi s állami együttes érdek, hogy ezek tanítására & felvilágosítására minden, ami lehetséges, megtörténjék, egyrészt nehogy tudatlanságuk, tájékoztatlanságuk folytán, behódolva téves eszméknek, ismét romba döntsék Hazánkat s elpusztítsák még azt a keveset is, amit meghagyott az utolsó öt év pusztítása, másrészt pedig arra, hogy Hazánk fejlődését, boldogulását előmozdítsuk.* S ha ezt megtesszük, elmondhatjuk Erdberg Bauerlével: nem fog elmaradni ilyen munkáról az áldás: a munkabírás emelkedni fog, a tömegeből személyiségek keletkeznek, az egész népben hatalmassá lesz a nemzeti érzés, a

forró hazaszeretet s a közművelődés virágozni' és fejlődni fog.* Ezért dolgoznunk kötelesség, már pedig – mint *Széchenyi* mondja – «Nemzet csak úgy emelkedhetik és virulhat, ha minél több fiában él és gyümölcsözik az emberi kötelességek összege!»

Irodalom.

A szabadoktatás iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom a következő *könyveket*: *dr. Boróczy Kálmán*: »*A falusi szabadtanítás.*» (Pátria, Budapest, IX., Üllői-út 25. kiadása, 1917.); *dr. Czettler Jenő*: »*A szabadtanítás szervezete.*») (A Magyar Gazdaszövetség kiadványa, 1907.); *Déri Gyula*: »*A szabadoktatás elmélete, története és 1912–1913. évi eredményei,* (1915.); *dr. Jancsó Benedek*: »*A szabadoktatás Orsz. Szervezete.*» (Kiadta az Orsz. Közoktatási Tanács. 1909.); *Katona Béla*: »*A népművelés, új rendszere.*» (1918.); »*A szabadtanítás Pécsen 1907-ben tartott magyar országos kongresszusának naplója.*» (1908. Szerkesztette *Pályi Sándor* közreműködésével *Vörösváry Ferenc*, Budapest, IX., Lónyai-u. 43.) »*Értekezések a társadalomtudomány köréből.*» (Kiadta a Magyar Gazdaszövetség, 1908.)

Erdberg Bäuerle: *Volksbildung. Ihr Gedanke und ihr Verhältnis zum Staat.* (Berlin, 1918.); *Fritz Gottlieb*: *Das moderne Volksbildungswesen.* (1909.); *Volksbildungsfragen der Gegenwart.* (Vorträge Gehalten auf dem Vortrags- und Übungskursus für freiwillige Volksbildungsarbeit Veranstatet von der Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung, I-II. Berlin, 1913.)

H. S. *Volker*: *Handbuch der deutschen Volksbildungsbestrebungen* (1893.) Else *Hildebrandt*: *Die swedische Volkshochschule* (1916.) Ernst *Schnitze*:

* Erdberg *Bäuerle*: *Volksbildung.*

Archiv für das Volksbildungswesen aller Kulturländer (1907.) Johan Tews: Deutsche Volksbildungsarbeit. (1911.) Ernst *Schnitze*: Die geistige Hebung der Volksmassen in England (1912.) Hertha *Simmering*: Arbeiterbildungswesen in Wien und Berlin (1911.) Watekamp: Volksbildung, Volkserholung, Volksheime (1900.) Alex. *Burger*: Die Rhein-Mainische Volksakademie (1907.) Fritz *Haffter-Wartenweiler*: Ein nordischer Volkserzieher (1913.) Herrn. *Hilmer*: Amerikanische und deutsche Volksbildung (1907.)

Hazai szabadoktatási *folyóirat* ezideig nincs. E kérdéssel a *Magyar Gazdák Szemléje és a Néptanítók Lapja*, továbbá a *Magyar Paedagogia* foglalkozik.

Német nyelvű folyóiratok: Monatshefte der Comenius-Gesellschaft für Volkserziehung, Volksbildungsarchiw, Zentralblatt für Volksbildungswesen. Zeitschrift für das ländliche Fortbildungswesen in Preussen (A német könyvek s folyóiratok megrendelhetők: Heymann Károlynál, Berlin, W. 8., Mauerstrasse 43-44.)